

De Meiboom in de kap

OPENINGSWOORD

TER

DEPUTATEN-VERGADERING

VAN 24 APRIL 1913

DOOR

Dr. A. KUYPER

KAMPEN — J. H. KOK — 1913

DE MEIBOOM IN DE KAP

JN 5985 .A6 K894 1913
Kuyper, Abraham, 1837-1920.
De meiborn in de kap

De Meiboom in de kap

OPENINGSWOORD

TER

DEPUTATEN-VERGADERING

VAN 24 APRIL 1913

DOOR

Dr. A. KUYPER

KAMPEN — J. H. KOK — 1913

Auteursrechten voorbehouden

Zeer geachte Heeren en Broederen!

Laat het u niet bevreemden, zoo ik voor ditmaal mijn openingswoord vastknoop aan wat in oude dagen, heel ons land over, de juichkreet van onze bouwlieden was, als eindelijk dan toch de nok op het nieuw te bouwen huis was gekomen en de balkenkap nu op de muren stond. Dan toch riep al het bouwvolk, en ze voegden de daad bij den uitroep: „Nu de Meiboom in de kap!”

Gij herinnert u, of gist anders wel, wat die Meiboom oudtijds beduidde. Althans na April liep het hout in 't woud weer uit en alle stam en tak schoot nieuw groen lot. Het lenteloof pronkte, en in dat Lenteloof zag al het volk de triomf weer van het leven op den dood; het van zich afschudden van den bangen druk, dien de winter had gebracht; een symbool van zegepraal na lange spanning; een vreugdeteeken na geleden teleurstelling; de groenende hoop voor de toekomst. Vandaar dat ze in de Meimaand zulk een weer uitlopend boomke uit het bosch haalden en overal voorzetten en overal aanbonden, bij wat hun liefde had. Een Meiboomke vond de jonge dochter des morgens voor haar venster, in nachtelijke liefde daar door haar minnaar geplant. Voor den landsheer en schout gold het als teeken van eerbied, en schier nergens ontbrak die Meiboom, waar men eerbetoon of toewijding bedoelde.

En zoo nu was het ook onder onze bouwlieden destijds zet en regel, om, als men met het nieuwe huis zóó ver was, dat het fundament in den grond lag, op dat fundament de muren stonden, en op die muren de binten in de kap waren gespannen, eer men het laatste loodje leggen ging, een toon van dank en jubel te doen hooren, en dan werd de Meiboom ladder en stellage langs naar boven gedragen, en aan den kapbalk vastgebonden. En als dan zoo de Meiboom in de kap stond, kreeg al het volk een dag vrij af, was er één zingen van de Mei in heel den bouwkring, en sprak zich de zelfvoldoening en dank van bouwheer

en bouwlieden uit in het feest, dat heel het dorp mocht meevieren. Immers: de Meiboom stond nu in de kap.

Men wás er daarom nog niet, het huis kon nog niet bewoond worden. Het was nog niet af. De schutting stond er nog om heen. Zelfs de trap erin ontbrak nog. Er was nog, o, zooveel aan te doen. De loodgieter moest de goten, de pandekker de dakpannen nog aanbrengen, de kozijnen op alle verdiepingen wachten nog op het inzetten van het vensterglas. De deuren hadden hun grendels en sloten nog niet. Er brandde nog geen vuur in het schouwttje. Nog dagen en weken zou er werk aan zijn, eer de bewoner er met vrouw en kroost in kon trekken. Maar dat alles was na- en bijwerk. De hoofdzaak was nu dan toch gereed, het huis met zijn muren en binten stond er nu dan toch, en dit gaf den jubel en dit deed oud en jong uit één mond juichen. Juist om zich voor den meerderen arbeid die nog te doen stond met te frisscher moed op te maken, wilde men eerst het hart eens te goed doen aan de voorhands verkregen uitkomst. Dat moest men uitzingen, maar dan moest men het ook *zien* laten, en daarom werd dan de Meiboom voor den dag gehaald, want de Meiboom vertolkte het schoon begin van wat straks in vollen bloei zou schitteren. Nu pas muren en kap, maar daarin dan toch de profetie van het gezellige huis, waarboven straks de schoorsteen zou rooken. En daarom de Meiboom moest in de kap, om voor heel het dorp te zeggen: Zóó ver zijn we, maar ook om de profetie uit te jubelen: *Het afgewerkte huis komt zeker.*

En behoef ik u nu nog de toepassing te geven? Wij immers zijn ook bouwlieden. Zooals het Israël verging, zoo is het ook ons vergaan. Eerst moesten we uit het diensthuis worden uitgeleid. Toen hebben we onze dolende jaren in de woestijn doorgebracht. Maar eindelijk kregen we dan toch onze eigen erve onder den voet. En toen zijn ook wij aan het bouwen gegaan. Niet van een paleis, noch van een huis onzer verlustiging, maar van het huis der opvoeding voor onze gedoopte kinderen. Het zou een tempel der eere zijn: De glorie der vrije school. Hoog stond de moed om dat destijds aan te durven en hard is de strijd geweest, om het door te zetten. Maar in Groen van Prinsterer schonk God ons een zoo geniaal ontwerper van de hoognoodige plannen. Gave na gave vloeide. Al het volk onder ons werd

verwakkerd. En zoo is toen het fundament voor de vrije school in den bodem gelegd, en zoo zijn toen de muren voor den heiligen bouw omhoog gerezen, maar wat altoos nog zoo jammerlijk ontbrak, was het veilige grondwettelijke dak. Ook voor dit dak had men wel reeds plan na plan ontworpen. In de Staten Generaal werd zelfs hoofd voor hoofd over deze plannen gestemd. Maar nooit lukte het. Nooit konden we verder komen. Niet omdat we het opgaven, maar omdat geen Regeeringsraad het nog aandorst, en men er telkens voor terugdeinsde. En dat heeft geduurd, tot nu voor kort.

Maar eindelijk is onze zoo vurige wensch dan toch vervuld geworden. Thans is het ontwerp er, om het van weeën zwangere onderwijsartikel in de Grondwet te herzien. En nu eindelijk mochten we in een wetsvoorstel, door de Kroon aan de Kamer toegezonden, schier letterlijk terugvinden, wat steeds als de bede onzer begeerte en de wensch onzer hope gold: *De vrije school regel in de Grondwet en de staatsschool slechts intredend waar de vrije school ontbrak*. Of er dan ook oorzaak tot juichen en dank was! Eindelijk dan toch Groens zielsinnige bede, de smeeeking van al 's Heeren volk, der vervulling tegengaande. Een dragen, nu pas, maar nu dan ook flinkweg, van den Meiboom naar de kap toe. Want natuurlijk zijn we er nog niet. Ook hiermee is onze vrije school nog niet onder haar grondwettelijk dak gebracht. Het voorstel is nog slechts de breede opstal van binten waar straks het dak op rusten zal. Eer het dak zelf afgedekt is kunnen nog jaren verloop, maar zou het dak er ooit komen, dan moest er eerst de kap toch zijn. En die kap, die aan de muren aangepaste opstal van binten, die ligt dan nu toch in het Regeeringsvoorstel voor ons. En daarom kunnen we ons als bouwlieden nu niet inhouden. Er is meer dan een halve eeuw om gebeden en naar uitgezien, of dan eindelijk toch de ure der vrijmaking komen mocht. Nu is die ure er; nu zien we het voor onze oogen, wat zoo menig reeds weggestorven broeder gewanhoopt had, of het wel ooit komen zou. In den meest officieelen vorm, onder Rijkszegel, op het ridderlijkst gecontrasigneerd, is dit voorstel de zaal der Staten Generaal dan nu binnen gedragen. Er ontbreekt niets meer aan, dan dat de Staten Generaal er hun *fiat* aan geven, en als dan ten slotte de Koningin, wat nu nog slechts *voorstel* is, door haar

handteekening tot *wet* zal hebben verheven, dan zal na een druk van nogmaals tachtig Spaansche jaren een tweede monument van burger-vrijheid in ons goede Nederland gesticht zijn. O, verstaat ge dan de Meiboom niet, die ook in mijn hart opbloeit, en voelt ge niet zelf met mij, hoe geen leuze beter dan „De Meiboom in de kap” de beteekenis van deze uw zeldzaam rijke Deputatenvergadering kan vertolken?

En toch gevoel ik bij dit uiting geven aan zoo beschamende vreugde, hoe er misschien iets toch gaapt tusschen mij en een niet zoo gering deel van mijn gehoor. Wat ik voor u deed opleven, ging tot bijna vijftig jaar in het verleden terug, en verreweg het meeren-deel van onze huidige Deputaten dagteekent van jonger geboorte-jaar. De mannen in wier kring en onder wier leiding ik den eersten strijd mee mocht strijden, ze zijn schier allen de eeuwige ruste reeds voor lang ingegaan, en het zijn hun zonen, die mij nu reeds als grijs-aards omringen. De oude Elout, de oude van Beeck Calkoen, de oude Pierson, de oude de Marez Oyens, de oude Mackay en zooveel meer, vormden toen de kleine wolke van getuigen, die om Groen van Prinsterer zich geschaard hadden, om voor de kinderen onzes volks te waken. Dát zijn de mannen geweest, die de eerste hitte van den strijd doorstaan en doorworsteld hebben, en in wier zegenende sym-pathie ik mij bij mijn eerste optreden mocht verkwikken. Maar sedert zij wegstierven, en zelfs niet weinigen ook van hun zonen reeds ten grave daalden, is er een jonger geslacht onder ons aan het woord gekomen, dat wel van dit eerste lijden *gehoord* heeft, maar het zelf niet *mêe* heeft *doorleefd*. Die jongeren traden aan, toen wij op 't punt stonden om reeds in het derde bedrijf van het heroieke drama over te gaan. Drie bedrijven toch liggen hier in 's lands historie scherp af-gebakend achter ons. Eerst het bedrijf, dat men het bedrijf der wanhoop zou kunnen noemen. Alles donker om ons heen. Niet één enkel lichtpunt. Ons Christenvolk slapende de sluimering der onbewusten. En in heel 't land 't Liberalisme heer en mees-ter, gansch om 't even, of 't conservatief naar ouden stempel op-trad en den Cocksiaan met zijn dragonders nazat, of te wel in Kappeyne het *decretum horribile* deed uitgaan: „Dan moeten de minderheden maar onderdrukt worden!” Het was in die eerste peri-ode, dat we in letterlijken zin getyranniseerd en door onze tyrannen, als ze ons onder den voet hadden, nog bitterlijk gesmaad, soms zelfs laf en vinnig gesmaald werden. We bleken er onder te moeten. Alle

uitkomst scheen afgesneden. En juist daarin is Groen van Prinsterer toen zoo groot geweest, dat hij, tot zelfs in dien stik-donkeren nacht, als in wondere radiumstralen zich het licht der hope zag toevloeien. Hij zag, als niemand zag, en al was zijn officierskorps klein en nog kleiner de slagorde, die onder hem optrok, toch was hij van meet af Nederlands grootste staatsman, die zelfs Thorbecke nu reeds overschaduwte. Ook dit eerste bedrijf in onze worsteling zou u een Ilias doen uitzingen. Telkens scheen het al verloren, en toch in het einde *stonden* we er nog; allen even vol van onbezweken moed en onverflauwde geestdrift. Ook in dit tweede epos onzer landshistorie had Geuzen-onverbluftheid over den Alva's geest van het Liberalisme, in zijn echt Spaansche heerschzucht, getriumfeerd.

Daarop is toen met Mackay's ministerschap *het tweede bedrijf* van het groote drama ingegaan. Nu zonder Groen, maar met het volkspetitionement, dat wonderen deed, achter ons en door dit volkspetitionement het Christenvolk in breeden kring wakker geschud, van alle kanten te hoop loopend, school na school stichtend, bij duizenden en duizenden offerend, en, na de verbreking van Thorbecke's oligarchisch kiesrecht, althans de Tweede Kamer der Staten Generaal omgezet. Van dit tweede bedrijf nu dragen de meesten uwer alhans de heugenis nog wel ter dege met zich. Ze hebben er zelf als jonge mannen, bezield en ijverend, hun rol in vervuld en nu opgegroeid tot mannen van jaren, zetten ze nog steeds onze beste traditiën uit de eerste periode biddend en dankend, aldoor milder offerend, en vaak meer nog voor de toekomst belovend, onder het na hen aankomend geslacht voort. Zij zijn de mannen, die van '78 af bij onze hoofdworsteling, in de volle vage van hun kracht, meeleeften en meestreden.

Maar dan komt tenslotte de periode van het *derde* of jongste bedrijf, toen ons alles meeliep, de tegenstander deinsde, en wij vooruitdrongen. Was het eerste bedrijf een strijd om het *to be or not to be* geweest, een zwoegen van onzen ademtucht om onze existentie niet vernietigd te zien; — was het in het tweede bedrijf een worsteling als van man tegen man geworden, gedurig met terugslag, maar toch ook met tijdelijke zegepraal; — thans nu we in het derde bedrijf verkeerden, gaat het van succes tot succes, zijn onze scholen reeds tot over de duizend uitgegroeid, en zijn het

de millioenen die ons uit de staatskas toevloeien. En zoo kan het niet anders, of het nu aankomend geslacht, dat alleen van de derde periode heugenis heeft, verstaat den aangrijpenden toon niet, waarin ons ouderen bij een grondwetsvoorstel, als nu de Regeering aanbood, de juichkreet van dankbre vreugde zoo diep uit het hart komt.

Natuurlijk is dit niet der jongeren schuld. Ook hier staan we voor een feit van historie, dat zich in alle historie gedurig herhaalt. Toen Israël over de Jordaan trok, was ook 't toenmalig geslacht maar al te veel reeds van de redding uit het diensthuis vergeten. De Psalmist dringt er daarom telkens met klem op aan, dat de vaders toch de groote daden Gods aan hun kinderen zullen inprenten, opdat de heugenis van Gods genade niet te loor ga. Veeleer ons ouderen treft daarom het verwijt, dat wij de jongeren niet klaarder en volstandiger met deze heugenis van het verleden hebben gehypnotiseerd. Ook daarom mocht ditmaal over het verrassend karakter van dit voorstel tot Grondwetsherziening niet kortweg heengegleden. Wat goede gunste onzes Gods in het uitkomen van dit voorstel spreekt, moet niet alleen door ons ouderen aan de jongeren, maar zelfs door die jongeren aan wie nu nog op de schoolbanken zitten, op 't hart worden gebonden. Zelfs zal het gebeuren, dat, als straks dit voorstel wet wordt, elke Christelijke kerk haar roeping zal gevoelen, om voor zoo verbeurde genade al 't volk des Heeren in ootmoedigen dankstond saam te roepen.

Zoover zijn we nú nog niet, maar toch mag, wat nu nog pas als *voorstel* werd ingezonden, ons in geestdrift doen ontvonken. Ouderen en jongeren saam moeten we daarom in de kap van onze vrije school den Meiboom planten, en al hebben de meesten uwer 't zij in hun eenzaamheid, 't zij hun gezin, of zelfs met hun dorpsgenooten saam, Gode voor deze genade het dankgebed reeds opgedragen, dit was u nog niet genoeg, ook saam met de broederen uit alle oorden des lands, moest ge hier uiting aan uw vreugde geven. En daarom nu we vlak voor het ingaan van de Meimaand van alle kant herwaarts opkwamen, nu moest het ook voor de bouwlieden der vrije school een dag van rusten van den arbeid, een dag van saam lofzingen en van saâm jubelen worden. Het is zoo, het nu ingekomen voorstel is nog het dak

niet; dāt kan eerst de wet ons brengen; maar al is dit voorstel nog slechts de kap, we zien in die kap dan toch, met het oog des geloofs, nu reeds wat er uit komen moet en wat er uit worden zal. Nu reeds, of als Links ons ditmaal weer terugsloeg, dan na nieuwe lijdensjaren voor Links in de periode, die dan volgt. Dit dwingt onze wilskeus niet af. De uitkomst ook van deze stembus blijve aan onzen God toevertrouwd. Allēen dit blijven we in profetischen geest getuigen: Nu of over vier jaren, maar de volle victorie der vrije school, *ze komt!*

Slechts één ding vergete geen uwer. Hoe rijk ook de bezieling moge zijn, die van het Grondwetsartikel in project uitgaat, het kan ons den strijd bij de stembus niet sparen, ja 't dreigt veeleer omgekeerd het karakter van dien strijd nog te verscherpen. Zoo we, als in Juni de stembus opengaat, onze rijkste stembusexploiten van weleer niet nog overtreffen, kan er van overwinning ditmaal geen sprake zijn. Ge weet 't toch, juist om dat grondwetsvoorstel maakt men van Links zich op, om letterlijk met verbeteren woede op u aan te vallen. Geen zetel haalt ge thans binnen of ge zult er man tegen man voor vechten moeten. Niets zal u ditmaal gespaard, niets om niet gegeven worden. Een: „Gij of ik er onder!” zal van de overzij de strijdleus worden. Men kan het aan de overzijde maar niet zetten, dat men zich de regeermacht ontgaan zag, en het uiterste der inspanning zal men niet te groot een offer achten, om die verloren macht ons weer te ontrukken. Vinde die strijd u dan ditmaal vooral in kloekheid onverdroten, maar blijft tegelijk in al uwe districten aan wat naar overmoed ook maar zweemen zou gespeend.

De krenking ons voor nu vijftig jaren aangedaan was zoo bang, en bitterlijk hebben we in het diensthuis bij de tichelsteen geleden. Zoo licht nu bekruipt ons juist daarom hoogmoedig besef, alsof, in vergoeding voor dit leed, thans toch wel waarlijk het zeggenschap in 's Landszaken óns toekomt, maar juist het jubeljaar van '13, dat we doorleven, maant ons hiervan af. Niet het minst toch om eigen schuld is de dwingelandij van het Liberalisme ons in de eeuw, die verliep, overkomen. Denk maar aan 1813 terug, en vraag u af, waar toen de Calvinisten scholen; wat de Calvi-

nisten toen, bij de herbaring van ons land, voor het vrije volk bestaan hebben; wat invloed voor de nieuwe toekomst, die daagde, toen van hen is uitgegaan; en welke grondzuil ze toen voor de weeropbouw van onzen volksstaat hebben aangedragen. En immers, dan moet wel het pijnlijk antwoord er uit: Eenvoudig *niets*. Er was er één ja, die 't boven allen uitzong: „Holland groeit weer, Holland bloeit weer, en 't zal weer 't oude Holland wezen,” maar Bilderdijk, die dit zijn volk toebad, stond alleen, en werd op die eenzame post door heel ons Calvinistisch volk tot in zijn sterven toe alleen *gelaten*.

Men heeft ons later het smaadwoord van de „nachtschool” nageroepen, maar was 't niet ten volle verdiend, want òf in schuilen werd destijds door 't Calvinisme heil gezocht, òf erger nog, in heulen met de mannen der Fransche Revolutie het verwijt van prijsgeven van eigen beginsel gesmoord. Toen 't hard om hard tegen Spanje ging en Alva ons den voet op den nek wilde zetten, toen, ja, stond heel ons Calvinistisch volk als één man in 't geweer. Den roem toen door onze vaderen verworven, roept nog landzaat en vreemdeling hun na. Zoolang het een worsteling op leven en dood gold, had men pal gestaan, en bleek men alras door zijn geloofsmoed onverwinnlijk, maar zelfs de vrede van Munster haalde die dappere stemming niet, de verslapping van den geest trad terstond na de grootsche overspanning in, en ge behoeft slechts naast het Geuzenlied te leggen, wat Jacob Cats een eeuw later zong, om te *voelen*, hoe snel en diep we weer zonken. Het Gemeenebest liet men toen aan de Politieken over, en zooals de heeren 't zouden wijzen, zoo zou immers 't vrome volk 't prijzen. Zelf ging men in zijn zaken op. Potten, scheen levenspraestatie. En voorts las men saam in de gezelschappen, wat Owen uit Schotland zond, liefst om te scherper zijn eigen prediker te hekelen. Maar van een nog leven en zich nog verder ontwikkelen in de beginselen, die tot in de 16e eeuw het martelaarsbloed hadden geheiligd, viel — een enkele zeer kleine kring uitgezonderd, — geen spoor meer te ontdekken. Het was alles verdonkerd, ingeslapen, en in machteloosheid verzonken. Toen de Fransche slopkous aan 's Lands poorte klopte, sprak men nog van Keezen en van Patriotten, maar was tot de naam toe zelfs van Calvinist uit ons spraakgebruik verdwenen. Zóó sterk, dat zelfs

Bilderdijk de glorie van het Calvinisme niet meer grijpen kon, en vruchteloos aan Middeleeuwsche Mystiek en aan nieuwmodische wijsbegeerte zocht te ontleenen, wat alleen de machtige geest van Genève den zanger zonder weerga had kunnen verpanden.

Noch onder onze staatslieden, noch onder onze mannen van wetenschap, noch onder onze Godgeleerden is aan het einde der 18e eeuw dan ook maar één man van kracht opgestaan, die voor Calvijn tegen Voltaire of voor Marnix tegen Rousseau riep. Veel- eer gingen streng orthodoxe leeraars hun gemeente voor in het dansen om den Vrijheidsboom. Als broeders, dan wel niet in den geloove, maar dan toch in de politiek, werden de koningsmoorders van Parijs ingehaald. En toen eindelijk de ban gebroken werd, Napoleon naar St. Helena verdween, en Oranje met den koningstitel terugkeerde, scheen halfslachtig slingeren tusschen wat de vaderen eerden en wat Parijs ons aanpreef, het toppunt van Hollandsche wijsheid geworden, zóó jammerlijk dat nog steeds de periode, die we van 1813—1848 doorkropen, een smaad voor ons nationaal karakter blijft, en niet minder een al te droef getuigenis tegen het aan zelfmoord schuldige Calvinisme.

Slechts twee lichtpunten doken toen aan dien somberen hemel op. Het kerkelijk verzet eerst in Molenaar slap, en sinds 1834 in den Cocksiaan met een wilskracht, die doorzette. Dat was 't eerste, en het tweede lichtpunt glansde op aan den Vijverberg. Toen Thorbecke het loslaten van de dragonders tegen de vromen goedsprak, nam Groen van Prinsterer, meer dan zijn evenknie, het voor het herboren Calvinisme op, om straks zelf onder de *Issus de Calvin* zich de plaats der eere te kiezen. Groen was er daarom toen nog niet, en eerst drie dagen voor zijn sterven heeft hij met aanbidding in de ziel het volle stuk der uitverkiezing beleden, maar dit had Groen dan toch, dat hij deed, wat geen Bilderdijk, noch zelfs een Da Costa aandorst, en dat hij met vasten tred van het doolpad der wijsgeeren overstapte op den alouden heirweg van ons nationaal verleden. Met Groen waren we weer bij Marnix en bij Voetius terecht, ten deele zelfs bij Guydo de Braye.

Kan men nu zeggen, dat toen voor 't minst al 't volk van den Geuzenadel stormenderhand Groen bijviel? Helaas, ook dát niet, Mijne Hoorders! Veeleer diep smadelijk blijft het, dezen eersten teruglooper op 't oud-Calvinistisch pad, geduriglijk te hooren

klagen, hoe hij zich als een veldheer zonder leger, als een spot tegenover den vijand voelde. Ze waren maar niet wakker te krijgen, de erven van wat eens Hollands glorie was. Zelfs in 1881 op uw eerste officieele Deputatenvergadering nog slechts 30 man met uw Centraal Comité opgekomen, en nog geen ander half dozijn kiesvereeningen in deputatie. Maar toen is er dan toch schot in gekomen. Van de tachtiger jaren her dagteekent onze wondere herleving. In 1905 waren de 30 Deputaten reeds tot twee en half duizend uitgedijd, en thans staat geheel 't land dan toch met onze 640 Kiesvereeningen in vast ineengesnoerde organisatie. Vijf jaren na Groens dood begon de herleving, en met zeldzame stuwkracht is ze sinds onverflauwd doorgegaan. Roemt daar nu in, ik misgun 't u niet. Alleen maar, legt af en weert alle zelfverheffing op eigen en der ouderen veerkracht. Terugziende op ons verleden van af Munster hebben wij, Calvinisten, geen andere oorzaak dan om in zelfverootmoediging met elkander te wedijveren. En als ge dan thans u zoo rijk gevoelt in wat sinds uw deel werd, zingt dan geen klaaglied over geleden leed, maar dankt en aanbidt veeleer voor wat u, in weerwil van uw zondigen slaap, van uwen God beschoren werd, niet om u te kroonen, maar tot verheffing van Zijn heiligen Naam.

Drukt M. H., dit dubbele feit, eerst van onze zelfwegcijfering en thans van het verrassend weer opkomen der Calvinisten voor ons het merk op dit Jubeljaar, hoe kan 't dan anders of de strijd, die ons ook nu weer te wachten staat, moet er te bezielder en scherper om zijn. Wie niet met ons is, kan niet anders, dan tegen ons zijn, want de overtuiging, waar wij voor opkomen, duldt geen verwatering. Onze tegenstanders kunnen niet anders doen. Ze moeten tegen ons over staan. En al wraakten we steeds wat er onridderlijks in hun aanval was, die aanval, dat verzet zelf, is steeds door ons verstaan en gebillijkt. Stonden we, waar zij staan, we zouden zelf niet anders kunnen. Het zijn ondoorgrondelijke mysteriën, maar het feit ligt er nu eenmaal toe, dat geheel afgezien van kerkelijke indeeling, steeds om en om de helft der bevolking, schier in elk land, zich voor of tegen de vereering van den Christus als onzen Koning keert. Het is zoo

in Protestantsche en niet anders is het in Roomsche landen. Spanje, Frankrijk, België, Portugal en Italië, zijn allen in naam geheel Roomsch, maar alles toont en ieder weet, hoe toch ook in die landen het halve volk ongeveer van de andere helft door het geloof gescheiden is; en niet anders is 't in Duitschland, in Scandinavië, in Engeland en in ons eigen land. Die helft mag om en om in 't ééne land iets grooter of in 't andere iets kleiner zijn, maar elke worsteling bij de stembus toont telkens opnieuw, hoe, wie ook triumfeert, de winnende partij steeds een niet zooveel kleinere oppositie tegen over zich vindt. Dit heb ik voor nu elf jaren in de Staten Generaal de *Antithese* genoemd. Een term, boos beschimpt en gedurig op wie hem uiten dorst teruggeworpen, maar toch kan geen stembus naderen of in Kamer en Pers heeft voor- en tegenstander er den mond toch weer vol van. En hoe zou het ook anders kunnen? Ik weet wel, tal van brave lieden denken niet door. Hun kleine gedachtenwereld is bij manier van mozaiek met steenkens uit drie politieke legdoozen tegelijk in elkaar gelegd. Te leven uit één allerbeheerschend beginsel is niet aller deel. Maar over en weer staan er dan toch gedurig *denkers* op, d. w. z. mannen uit één stuk, die uit het middelpunt van hun grondgedachte de stralen naar elk punt in den omtrek uitwerpen, en het zijn deze mannen, die den toon aangeven en de schare der meeloopers achter zich lokken. Deze mannen nu onder onze tegenstanders *voelen* dat wij, Calvinisten, met een andere wereld van gedachten komen aandragen, dan die hun toelacht, en ze doorzien klaar en helder, dat, schuift onze gedachtenwereld in het volk vooruit, de hunne *moet* inkrimpen. Zelfbehoud noodzaakt hen daarom, weerstand te bieden. Gaat toch 't volk in zijn meerderheid denken, zooals Calvijn het hun voorspelde, dan verliezen zij met elk jaar, dat wij verder komen, opnieuw een stuk van 't nationale terrein. In den oceaan kan men vriendschappelijk saam visschen, maar in een engen vliet, gelijk ons kleine land is, niet. Dat maakt hen bang. Zonder het volk zijn ze niets. Dus zijn ze verloren, zoo het opkomend geslacht, door ons naar het heilig erf door onze scholen overgehaald, hun den scheidbrief doet toekomen. Dat mogen, dat kunnen ze niet dulden. Gaat nu 't teruglokken goedschiks niet, dan moet 't wel kwaadschiks ondernomen? Ja, dan moet het ten slotte wel met

dwang geschieden; en aan deze fatale adat is 't, dat heel onze schoolstrijd zijn ontstaan dankt. Of ze al hun eigen kinderen volbloed liberalistisch genereeren en opvoeden, wat baat 't hun als buurman, die altoos tien procent kinderen meer heeft, zijn kroost vlak tegenovergesteld opkweekt. En daarom moest hun staatsschool wel heel het land bestrijken, en moet naar hún eisch de staatsschool ook nu nog verre de overmacht behouden. Alleen met een Liberalistische staatsschool waarin zij den toon aangeven, en die toon heel de volksjeugd inspireert, is hun eigen positie in den lande veilig; en anders ontgaat hun steeds meer de macht. Wat is dit nu anders, dan de Antithese? Hoe moet het kind opgevoed? Van 't antwoord op die vraag hangt toch het lot van heel 't volk in de toekomst af. Nu zeggen *wij*, dat moet ge aan uw God vragen, en zegt die God u in zijn Woord, dat vader en moeder hier de eerstgeroepene en de verantwoordelijke personen zijn, dan heeft de Staat tegenover vader en moeder dan eerst mee te bevelen zoo de ouders in hun plicht te kort schieten. Maar juist van dit ouderrecht willen deze nieuw-modische cultuurkweekers van verre niets weten. Hun wijst een heidensch wijsgeer als Plato het spoor. Voor rekening van den Staat en niet van den vader komt, zoo ge hem als gids kiest, het kind te liggen. Aan de meesters, die *zij* zullen kiezen en aanstellen, hebt ook gij alzoo de opvoeding van uw kind toe te vertrouwen. In naam der vrijheid, zoo ge wilt, doch naar echten koopmansaard, zullen ze eerst de openbare school in 't goud zetten, voor die school u de tiende penning afvorderen, om dan, als uw geld op en uw beurs ledig is, u spottend toe te roepen: „Bouw voorts nu zelf uw eigen scholen. Gij zijt immers vrij”. *Zij* zijn voor de echte vrijheid bang als voor den dood, en *wij* alleen geven haar de koninklijke eere. Ons zeggen was steeds: Maak 't van rijkswege gelijk voor úw kind en voor 't ónze. Van zelf zijn we dan beiden vrij, en is er van dwangziek geringeloor geen sprake meer. Zij daarentegen willen niet enkel over hun eigen kind heer en meester zijn, maar den baas ook over onze kinderen spelen, want het heet dan wel de Staat, die 't doet, maar feitelijk zijn zij 't, als ze maar de meerderheid halen bij de stembus. En dit staat nu vast, daarin M. H. wijken we voor hen nooit.

Het blijft daarom bij het oude zeggen: Van onze kinderen blijft ge af. Daarom moet het nú vooral wel hard tegen hard

gaan. Het nu ingediende concept-artikel 192 toch kan hun niet anders dan een doorn in 't oog zijn. Gaat dit concept door, dan triumfeert niet ons stelsel, maar de *vrijheid*, en vrijheid in de volksopvoeding is voor wie 't Liberalisme huldigt de omgekeerde wereld. Geven ze den dwang op, dan zijn ze weg. Dat zou niet zoo zijn, zoo onzerzijds geëischt werd, dat er een openbare school met Christelijk onderwijs moest komen. Dan toch ware er slechts verplaatsing van dwang, een hun met dwang opleggen van wat óns heilig is, in stee van den dwang, waarmede thans de moderne secteschool propaganda voor het modernisme drijft. Maar zoo, de feiten toonen het, staat het geding 'niet. Zij alleen ijveren voor den dwang, wij pleiten voor ieders volstrekt gelijke vrijheid. Die vrijheid durven niet zij, maar durven wij aan. Zij worden steeds geplaagd door het voorgevoel, dat ze met de vrijheidsvaan in top weg zijn, terwijl wij alleen in de overtuiging staan, dat elke zegepraal glorie mist, zoo niet in vrijheid de strijd is uitgestreden.

Geen vergelijk is daarom hier te treffen. Het staat tusschen de ordinantie Gods van het ouderrecht en het moderne systeem van staatsopvoeding. Zij roepen: Ons volk moet verlicht worden en daarom moeten de kinderen onzes volks verlost van 't domprige dogma en van 't geestdoodende Bijbelgezets. Wij stellen daarentegen, dat onze kinderen buiten Jezus verarmen, en een volk, dat de Schrift verlaat, degenerereert. Stel u daarom den strijd, die nu ingaat, toch niet te licht voor. Het gaat nu om de hoogste winste, en alleen met *full speed* kan ditmaal de prijs in den loopbaan gewonnen worden. Zeker deze „Meiboom in de kap” was juist wat wij hebben moesten om met de volle borst ons luid gejuich in te zetten. Ons Kabinet biedt thans het hoogste wat ons kon geboden worden. Onzen Minister er de lof en onzen God er den dank voor. Maar laat onder dien juichtoon geen oogenblik de ernst van dit hoogste bod voor u schuilgaan. Het is het hoogste wat ons ten deel kon vallen, maar juist daarom moet 't u dan ook de hoogste inspanning, het uiterste der zelfopoffering waard zijn. Mannen broeders, beschaamt dan de hope niet, die al wat God vreest, op uw dapper standhouden bouwt.

Is zoo de stand van zaken, M. H. en gaat 't met de wijzi-

ging van artikel 192 over tot den hoofdaanval op 't Liberale bolwerk, dan voelt ge tevens, hoe de vraag: *Al dan niet in Coalitie*, ditmaal meer dan ooit geheel de positie op 't slagveld beheerscht.

Versta mij hierbij niet verkeerd. Ik beweer allerminst, dat we zonder 't accoord van den Driebond niet met eere slag konden leveren. Reeds de enkele herinnering aan 1901 bewijst vlak het tegendeel. Bij de stembusactie in 1901 was er nog van geen Coalitie sprake, en toch bleek na afloop van de worsteling onze positie zoo verrassend sterk, dat we er niet afkonden, en wel tegen wil en dank aan de portefeuilles aanmoesten. Zag men van de Grondwetsrevisie inzake Onderwijs voorhands af, dan kon gelijk waagstuk nu ook weer ondernomen, en ik zie niet in, waarom 't niet nogmaals slagen zou. Maar thans nu de Meiboom in de kap staat, nu kunnen en mogen we zoo niet spreken. Nu ware die taal der zelfgenoegzaamheid roekeloos. Bij Grondwetsherziening toch gaat het er om, of ge *driemaal achtereen* bij de stembus saam in Bond blijft staan, en kan één stem, die aan het twee derde ontbreekt, u reeds bij de tweede stembus heel den slag doen verliezen. Artikel 195 is hier onverbiddelijk. Nu is dit wel pijnlijk, maar zoo heeft onze God ons 't politieke lot nu eenmaal beschoren. Een Anti-Revolutionaire meerderheid in beide Kamers met ja, dan nog een overschot voor het $\frac{2}{3}$, is kortweg onbereikbaar, ja ondenkbaar. Isolement met het oog dáárop verkoren, zou geen winste beloven, maar feitelijk zelfvernietiging zijn. In het feit zelf, dat wij Antirevolutionairen, met de uiterste inspanning nog niet één vierde van 't Parlement halen kunnen, ligt de onafwijsbare conditie, dat òf artikel 192 ons met zijn tyranniek bedoelen zal blijven hoonen, òfte wel, dat alleen vrijwillige coalitie met wie, even als wij, reeds sinds drie decenniën het beleg voor deze veste der ergernis sloegen, ons haar eindelijk val verpanden kan.

Zoo goed als de beste versta ik veler heimwee, om dan toch eindelijk weer eens een stembus te krijgen zonder band van accoord. Coalitie brengt altoos benauwing; en die benauwing werkt voor de onderscheiden districten soms zoo stuitend ongelijk. Sliedrecht sinds menschenheugenis, aldoor voor één der onzen gekomen, elders in Zwolle of Apeldoorn alle actie voor een eigen candidaat voorhands onherroepelijk afgesneden. Vooral zoo de aldus met onze hulp gekozene in de Kamer zelfs niet vraagt naar wat ons zeer doet,

vergt het altoos weer voor zulk een candidaat optrekken soms meer van het burgerhart, dan het in kan willigen. Ge weet wat storm er nu reeds in Bodegraven opstak. Bij elke stembus opnieuw, en dan bij 't lot, de zetels over de drie partijen te verdeelen, ware dan ook stellig verkieslijk, maar onze landaard duldt dat niet. Een telkens nieuwe candidatuur zou den kiesijver afstoppen. Brieven te over liggen dan ook in ons archief, waarin met roerenden ernst gehunkerd wordt naar een weer geheel vrije verkiezing, zooals we ze vroeger beleefd en met eere doorstaan hebben. Geen quaestie, 't zij vroeg 't zij laat, komt het hier weer toe. 't Gemeene wèl van 't land moge deze tactiek op 't punt, waar we thans aan toe zijn, afsnijden, maar de ure komt, dat meer dan één ons heilig beginsel op onverbiddelijken toon weer erkenning zal eischen en 't zal mij een lust zijn, als ik op mijn ouden dag zulk een niets sparende guerilla nog mocht meemaken. Maar juist om aan dat punt van den weg ooit weer toe te komen, is thans ons voegen, schikken en plooiën 't wachtwoord van politieke wijsheid. Eerst moet, om 't verder te brengen, Adrianopel ingenomen, en óns Adrianopel, dat ons den weg verspert, is en blijft Artikel 192.

Dáárom en daarom *alleen* is met zoo taaie volharding de weer ineenstrengeling van de drie geëllieerde firma's dan ook nagestreefd. O, dat maandenlang altoos weer opzetten van het breisel, om 't daarna even dikwijls weer uit te zien trekken, het was zoo zielmoordend. En toch het moest. De goede kans van slagen mocht geen oogenblik worden losgelaten. Er stond te hooge inzet op het spel. En zoo is dan, na maanden en weken tobbens, de voorslag door de oude firmanten weer geijkt. De drie groepen van aandeelhouders beslissen er heden over. 't Liep in Ede en Ommen niet goed en het is er nog niet wat het zijn moet. 't Lichaam der Christelijk Historischen zit nog te onvast ineen. Er is nog te veel mozaïek, en te weinig ineengegroeid leven. Maar de nu verkregen uitkomst is dan toch, dat tusschen de leidende colleges het zoekgeraakt vertrouwen is teruggekeerd, zóó zelfs dat men saam weer één bedoelen koos, en dat bij een derden amok raad te schaffen zal zijn.

Ik mag en kan u dan ook geen ander advies geven, dan om èn het politiek èn het electoraal accoord, voor wat onze partij aangaat, straks vast te leggen, en dan natuurlijk moogt en moet ge

scherp op stipte naleving er van in elk district staan, mits ge dan ook zelf zorg draagt, op niet één punt in stiptheid van uitvoering te kort te schieten. Wie een accoord sluit en het niet in trouwe naleeft, staat als oneerlijk op 't politieke schandboek gebrandmerkt. Zoo staat 't met hen van wien we handslag kregen, maar daarom precies evenzoo met u, zoo ge zelf handslag gaaft. Ook het electoraal accoord met zijn twaalf artikelen is aan uw besturen toegezonden. Ge hebt zelf kunnen zien, wat aansturen op nauwkeurige afspraak bij de formuleering ervan voorzat, en hoe voor alle brandgevaar, dat zich duchten liet, de brandladders gereed staan. De dag, nadat het electoraal accoord definitief aanvaard zal zijn, betreft de politieke brandwacht heel 't land door zijn post.

En nu hoort ge wel den spotlach, waarmee men Links er zich in vermaakt heeft, dat ons *politiek* accoord zoo kort van stof is, maar ik stel u voor, hun bij den tegenslag, die ze met hun eigen concentratieprogram hadden, dien schik in 't leedvermaak te gunnen. We wisten zeer wel, waarom wij alle coalitiekraacht op de ééne veste der ergernis concentreerden. Een breed program als nu Links verkoos, moet of compleet zijn en dan struikelt ge er over, eer het af is, of, laat ge het onafgewerkt, dan zit ge reeds den dag na uw stembusoverwinning er meê in 't haar. En wat hier alles afdoet, met Grondwetsrevisie in 't zicht, doet de Statengeneraal hoogstens nog de loopende zaken af, en staat ge, eer een jaar omliep, *weer* voor de partrijs. Waartoe dan die uitstalling en die drukte, waar juist als ge slaagt, toch niets van komen kan. Er school van meet af in zulk een concentratieplan, als men Links op 't bord spijkerde, een zoo gevaarlijk-geconcentreerde onzinnigheid. Wel kan aan zulk een kleine dosis van accoord onder partijen, voor u zelf, een breeder program van actie worden toegevoegd, en dat is u dan ook voorgesteld, maar dit kon vanzelf in het accoord niet worden opgenomen. Zulk een accoord richt zich eeniglijk op de hoofdactie, en treedt die hoofdactiet gelijk ditmaal, in den vorm van Grondwetsrevisie op, dan is de kapitale vraag maar of ge 't in 't hoofdpunt saam eens zijt.

Weest daarom wel op uw hoede, dat ge op uw meetings en in uw stembuslitteratuur de sympathie en de aandacht van uw kiezers

niet van dit machtige hoofdpunt afleidt. Juist daarop toch zal men van de overzij aansturen. Wat kan u die Grondwet schelen? zal men u toeroepen. Uw vrije school zit nu vast genoeg in het zaal, om in alle vlek en dorp uit te dijen, maar... denk om het tarief! Den arbeider onder u zal men influisteren: Verspeel toch uw beste krachten niet aan die eindelooze onderwijsquaestie, maar trek met ons op voor ... staatspensioen! En zelfs de vrouw zal men er bij halen, om u te vragen, of die hartverheffende actie der suffragettes in Engeland u toch niet toont voor wat heilige zaak ze optrekken. Die schoolruzie, die Antithese en al dat gedogmatiseer en gepreek, zullen ze ook nu herhalen, verdeelt 't volk maar, en verbreekt onze nationale eenheid. Christenarbeiders, trekt dan toch liever met óns op, want ons gaat het om heel 't volk, het „*lieve vaderland*” is niet veilig dan bij ons.

Hoort ge het? Voor het „*lieve vaderland*” zullen ze optrekken! Dat zijn dan zeker die dappere patriotten, die als één man zich om Colijn schaarden, om, nu onlangs het oorlogsgevaar, met heel Europa, ook ons bedreigde, de Defensie van ons land op pooten te zetten. 't Mocht wat! Het lieve vaderland! we kennen dat schermen met 't holle woord, maar tegelijk in 't Concentratie-program geen tittel of jota over onze Landsdefensie, en toen als één man in de Kamer tegen Colijn's zoo broodnoodige reorganisatie ingegaan.

Laat u toch niet verschalken noch misleiden. Bij geen groep zoo sterk als bij Links wordt juist 't nationale, het historisch ons heilige, en 't allen ons samenbindende naar den achtergrond geschoven. De liefde Links is aan het Cosmopolitisme verpand. Het dogma van den vrijhandel moet aan onze landgrens elke betekenis doen verliezen. En als heel Europa in angst de dingen afwacht, die te gebeuren staan, en 't ééne volk voor, het andere na zich letterlijk uitput, om zijn weerbaarheid te verhoogen, omdat ieder voelt, hoe, als de groote oorlog komt, een volk dat niet klaar staat, weg is, — leggen de mannen van Links den euvelen moed niet af, om 't volk voor de militaire kosten bang te maken, en onder het motto: Liever weerloos, dan een dure defensie! op te hitsen tegen het zittend Kabinet. Geen staatsman in 't Buitenland durft het meer aan, om aan vloot en leger de zoo hoog noodige versterking te onthouden. Spoed zelfs voelt men, dat voor 't weerbaar maken van elk land noodig is. Ieder man die nadenkt

beluistert 't, hoe zich boven Europa een onweder saampakt, waarvan de losbarsting ontzettend kan wezen. Zelfs België, vlak op onze grenzen, tast diep in de beurs, en pansert zich naar alle zijden. En terwijl nu ieder weet, dat, barst 't los, geen land zoo gevaarlijk ligt als Nederland, hadden deze minnaars van het lieve vaderland, wier eigen schuld uit het verleden het is, dat onze vloot geheel verachterd is, dat onze kust bloot ligt, en dat ons veldgeschut te kort schiet, geen woord, geen letter voor de veiligheid van het land in hun folio-program, over; werkten ze Colijn, die ons redden kwam, om politieke redenen tegen; en speculeeren ze op den belastingweezin onder de kiezers, of ze, door de Defensie blauw blauw te laten, achter hun „Roode Vaan in de mist” allicht een enkele van onze kiezers konden meêtroggelen.

Mannen Broeders, het doet pijnlijk aan zoo iets van eigen landgenooten te moeten zeggen. Buiten het socialistisch gedoe is zulk een tragedie dan ook in geen land ter wereld vertoond geworden. Zelfs in België vlak naast ons, gaat al wat Liberaal is, in de Defensie van het land voorop. Zoo aller fataalst is die houding van Links zelfs, dat reeds daarom de ramp is af te bid-den, dat in zoo hachelijk tijdsgewricht, als thans Europa doorleeft, het lot en 't leven van ons Vaderland toch niet aan aldus gezinde Staatslieden worde toevertrouwd.

Neen, dan biedt een Kabinet van Rechts toch heel andere waarborgen voor onze nationale welzijn. Al moge er iets van aan zijn dat dit kabinet in 't idëele soms te kort schoot, nooit toch is het dweepen met de vredesillusiën der Liberalen, van mannen, die Colijn in hun kring opnamen, te duchten. Wat zoo gerust stelt bij dit Kabinet en zoo warm vertrouwen inboezemt, is de solide beteekenis van het stel mannen, dat thans aan het roer zit. Of men wil of niet, zelfs van Links moet men ons daarover hulde brengen. En wat opmerkelijk blijft, geen kabinet heeft in zijn korten duur meer van zijn leden verloren en toch was het of er telkens een nóg meer *first rate* staatsman voor het front verscheen. Allengs werd schier heel het Kabinet een uitgezochte *keurbende*, zooals het in compleetheid van talent zelfs in Thorbecke's beste dagen niet geschitterd heeft.

Het is zoo, weer zit er „een dominee” in en dat vooral gaf aanvankelijk aanstoot, maar wijs ons nu liever één jurist, die onzen Talma, den prediker, in werkkraft, in kennis, in volharding te boven ging. Aan den Rechtschen kant althans behoeft men den theoloog voorshands niet in de simpliciekast weg te zetten. Vraag u maar af, wat Links met zijn moderne dominees in 't Parlement heeft gewonnen, en leg daar dan naast wat Rechts eerst een Schaepman en thans een Talma, eu dan weer een Nolens en een de Visser zoo rijk hebben gepresteerd, en 't verschil spreekt toch! Ik weet wel, alle talent heet Links te huizen, Rechts zijn niet anders dan achterblijvers, en ik geef toe, onder de „kleine luiden” krioelt het wel van schrandere en heldere koppen, maar kan het matadorschap geen regel zijn. Maar het troost dan toch, en verkwikt immers ook u 't hart, als, waar de nood aan den man komt, zelfs eerste-klas-mannen ons telkens weer van onzen God geschonken worden. Met dank voor wat we ook nu weer in ons Kabinet mogen bezitten, trekken we daarom ook nu weer met warme bezieling voor onze mannen op. Mogen we ze ook na Juni nog op dezelfde plaats der eere terug vinden!

Natuurlijk is niet alles uitgekomen, wat men in 1908 gehoopt had. De man in het eerste Rechtsche Kabinet van deze eeuw, zoo peinsde men toen, was te forsich vooruit geschoven. Men zou nu met stiller tred, zelfs half verzoenend, zachtelijk vooruitschrijden. Dat zou dan toch den verwoeden tegenstand breken. En aanvankelijk scheen het toen ook, of het zoet 't zuur op de lippen der tegenstanders vervangen had. Doch nu, nu het weer ter stembus gaat, ziet nu zelf maar waarop dit alles is uitgelopen. Nu heet 't land er nog veel erger aan toe te zijn, dan in 1905. Nu is er, zoo 't heet, nog minder uitgevoerd. Nu is alles tegengeloopen. Nu moet voor schelm weggejaagd, een Kabinet, dat het land er maar aan waagt, om zijn politieke tragedie tot in het slotbedrijf te kunnen uitspelen. Maar versta nu wel, juist die niets sparende hoon heeft ons goed gedaan. Juist dit toch maakte, dat we nu heel het land door de fakkels opgenomen en ijlings aangestoken hebben, en luid gaat nu reeds alom het geroep op: Als ge zóó over ons Kabinet wilt heenloopen, goed, maar dan zullen wij ook eens toonen, wat we voor ons Kabinet over hebben. Ons geld gaat er voor uit de beurs. Met het gedrukte woord zullen we het land be-

strooien. Op meeting na meeting zullen we het volk wakker, tot springlevend toe, maken. Huis na huis zullen we afloopen. Geen kiezertje, dat aan onzen kant staat, ontsnapt ons meer. En geen huis en geen tempel zal er onder ons zijn, waar de zaak van het land niet voor Gods troon wordt gebracht.

Onze Deputatenvergadering geeft, gelijk steeds om de vier jaar, ook nu ons een dag van hoog leven. Hier te zijn, alle deze mannen uit alle oorden des lands hier om u heen te zien, ik weet het, 't bezielt, 't verhoogt den moed; meer nog, 't verwarmt ons met een geestdrift, die vooral den anders eenzamen strijder doet opleven. Heerlijk, zulk een dag van politieken jubel, als de Meiboom, gelijk ook nu weer, ons uit de kap tegen-groent. Maar die bezielende warmte, Mannen broeders, mag niet in Utrecht blijven, de fakkels die hier ontvonkten, draagt ge van avond reeds of morgen naar uwe woonplaatsen meê uit, om ook daar het genot *van die bezieling* over te brengen. Zoo was het steeds op onze landdagen. Ik zeg meer, zoo werd het op onzen landdag steeds in toenemende mate. Laat wat ditmaal van hier uitgaat, Mannen Broeders, dan nog overtreffen, wat ooit van Tivoli uit het land insloeg. Natuurlijk, als onze God ons nederlaag beschikt, zullen we vast beraden en gewillig ons het juk weer op de schouders laten leggen. Maar nu we hier zoo heerlijk samen zijn, en van hier straks met een lied Hammaäloth weer het land intrekken, nu zeggen we: Neen, dat kan immers niet! Ons spelt ook nu weer de uitkomst zegepraal. Maar dan ook, Mannen Broeders, van morgen af electoraal door heel het land gebouwd. Niet maar het zwaard gekruisd, maar ook de truffel gehanteerd. In elk dorp de hamer bij elke balk omhoog, dat het met forschen tik op de muren neordreune. Aan één stem kan het hangen. Zorgt dan, dat althans door u die ééne noodlottige stem niet verspeeld worde. „De Meiboom in de kap”, maar ook het in-roepen van Gods zegen niet verzaakt! En dan zij 't onze God, die ons in Juni jubelend het zegelied doe hooren!

Ik heb gezegd.

Princeton Theological Seminary Libraries

1 1012 01275 0636

